

ФИЛОЗОФИРАЊЕ СКАЛПЕЛОМ

(Драган Проле: *Ничеови шрубатури*, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци – Нови Сад, 2021)

Живимо у свету из којег више не видимо излаза. У свету који мисли да је с њим историја достигла коначне границе свог развоја, да смо ми, цивилизација у којој живимо или чак генерација којој припадамо, ултимативни циљ историје. Ниче у другом *Несавременом разматрању* убедљиво показује да ова позиција имплицира самодопадљив конформизам „последњег човека“, гласника нихилизма и пропасти. Овој позицији се пруски „слободни дух“ супротставља немилосрдном критиком модерне епохе, критиком свих њених битних идеја, идеала и вредности, свега што та епоха сматра важним и трајним у култури и традицији. Ниче разграђује темељне појмове филозофије, науке, културе, религије, уметности, етике, естетике, права, државе, политике и готово све најважније модерне феномене: либерализам, демократију, тржишно-капиталистичку идеологију и праксу, хришћанство, социјализам, комунизам, национализам, европејство, модерног човека, модерну науку, модерне институције и још бисмо могли набрајати. Типичне представнике културе знања Ниче назива „идеални учењаци“, они су ту да би, попут крава, прежвакали све академске садржаје. Према Ничеовом мишљењу савремено друштво и његова просветитељско-хуманистичка традиција изразито су нихилистички и декадентно устројени. Нихилизам је открио управо тамо где би се то најмање могло очекивати – у идеалима и вредностима на којима је западно друштво саградило своју монументалну историју, свој мит о цивилизацијској и културној супериорности.

Међутим, пажљиви читаоци брзо ће утврдити да Ничеови радови доносе много више од критике модерне епохе. Његова антирефлексивна пробија се до тачке унутрашњих граница филозофије, тачке инхерентне немогућности филозофског дискурса, коју „ученик филозофа Диониса“, како сам себе Ниче назива, активира као потенцијал стварања новог света и новог човека, који ће бити супротан оној врсти људскости коју производи модерна епоха. Ничеова филозофија није терминална, већ је филозофија почетка, нова филозофија, филозофија будућности. Њена ведрина или, како Ниче то каже, „радосна наука“ је „плаћање за дугу, храбру, марљиву и подземну озбиљност која није за свакога“. Њезини погледи „звуче попут лудила, понекад чак и попут злочина“, а пре свега они су „позив на превредновање вредности“.

Ниче верује „да чула треба усмерити ка новој храни, новом Сунцу и новој будућности, јер свет је још богат и неоткривен“. Ова мисао је, чини ми се, лајтмотив књиге *Ничеови шрубатури*. Уместо увода, писац се пита да ли нам Ничеово експериментално филозофирање поручује да би ваљало у своје време реинтегрисати ликове попут

Диониса, Заратустре и трубадура? Да ли смо у ери „Холивуда“ уопште у стању да ове ликове замислимо као наше узоре и инспирације? Могу ли ови ликови бити уведени у савременом тренутку као подстицај за промену структуре егзистирања, за новог човека, за конституцију нових облика људскости?

Проле показује да Ниче уз помоћ класичних ликова, попут Диониса, трагичког човека и трубадура, креира критичку дистанцу од постојећег, наду у нову будућност, ново време које ће донети спој архаичног и савременог. Фигура Диониса доноси моћ потврђивања, она према аутору зна да учини оно што човек хуманизма не зна: смеје се, игра се, плеше. Као такав, Дионис је потенцијал креације новог, потенцијал промене. За разлику од свега тога, нашем савременом антикварном свету пре свега је стало да очува самог себе, да остане онакав какав јесте. Савремена научна субјективност поштује обуку и учење, воли да буде експертски прецизна, научена је да барата у постојећем и није расположена да напушта своје време, да закорачи у непознато и да ризикује: *Антиквари смо у духовним наукама без краја и конца. Зајмо нема новој.*

Ако за Ничеа важи да повремено „филозофира чекићем“, онда за аутора ове књиге можемо слободно да кажемо да филозофира скалпелом. Попут Ничеа (упркос супротној репутацији), Проле је пре свега мислилац *нијансе*, његова рефлексивност је оштра и прецизна, истовремено „мека“ и неумољива. Писац у дванаест поглавља књиге у свом препознатљивом стилу са заводљивом мисаоном оштрином разматра, између осталог, како разумети ничеанске фигуре попут Диониса и Трубадура. Шта је то трубадурски дух филозофије („трубадурско виђење невиђеног“), зашто је Ничеово „филозофирање чекићем“ авангардно, које су најважније премисе Ничеове „веселе науке“ и његовог негативног става према институционалној науци и научнику („верујућем човеку науке“), како у ничеанском смислу говор производи истину, које су главне контуре савремене кризе поверења и краја култа личности, зашто у ничеанском дискурсу демократија постаје „спектакл пацификовања“ и пре свега које су импликације Ничеове антиполитике у контексту разумевања кризе савременог друштва (и „радосне политике“) и његових мегаконцепата као што су морал (и култура) ресантимана, вечно враћање једнаког и превредновање свих вредности.

Оригиналност овог рада је, између осталог, у томе што полази од премисе да стваралачке епохе карактерише успешан спој савременог и древног (према писцу једним својим делом савремена креација просто изискује освежавање неке прошлости). Како Проле сам каже, његова је књига специфичан корак „унатраг“, осветљавање феномена без којих не бисмо могли да разумемо могућности продуктивног садејства естетике, филозофије историје и антропологије. Он показује да поједине периоде цивилизације можемо да назовемо преломним управо због тога што су дошли до сазнања која су лековита по живот, јер омогућују рађање нових животних облика. Сазнање према аутору јесте оно што нас може научити да живимо на другачији начин, што нам показује којим путем би наш живот могао да пође. У том контексту *Ничеови трубадури* указују на савремену потребу ослобађања људске егзистенције, на потребу живота да се врати фокусу на себе.

Књига *Ничеови трубадури* Драгана Пролеа далеко превазилази статус „још једне у дугачком низу студија о Ничеу“. Дисциплинарне егзегезе, како писац сам каже, одавно

има превише. Он не исказује своје истраживачке моћи тиме што би рециклирао, сецирао и „прежвакао“. Проле исписује странице своје књиге тако што полази од оригиналне интерпретације Ничеових контроверзних и мистериозних увида и концепта на једној, и критике савремене логоцентричке науке и филозофије на другој страни. Као аутор, Проле напушта „своје“ време и закорачује у непознато, да би се опет вратио и проблематизовао потенцијал савременог света и човека за властиту трансформацију. У том погледу *Ничеови Шрубадур* су експерименталан и прогресиван научни рад прве категорије, који се лако може упоредити с најодабранијим радовима датог жанра у међународном простору.